

QORI RAHMATULLOH VOZEH- DINIY VA DUNYOVIY ILMLAR SOHIBI

Abdullayeva Saodat Nurillo qizi

Buxoro davlat tibbiyot instituti tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10803193>

ARTICLE INFO

Received: 04th March 2024

Accepted: 08th March 2024

Online: 09th March 2024

KEYWORDS

Buxoro, tazkira, "Tohfe-tul ahhob fi tazkira-tul as'hab" jadidlar, g'oya, shoir, davlat arbobi, ma'naviyat.

ABSTRACT

Ushbu maqolada XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Markaziy Osiyoda xususan Buxoro amirligida tug'ilib, faoliyat olib brogan shoir, tabib, olim va davlat arbobi Qori Rahmatulloh Vozeh va uning hayot yo'li haqida ma'lumotlar berib o'tilgan. Bu davrda yashab ijod etgan ajdodlarimizning ilmiy merosini tadqiq etishga alohida e'tibor berilib, xususan Qori Rahmatulloh Vozeh asarlarining yoshlar tarbiyasidagi o'rniga e'tibor qaratilgan.

Kirish

Qori Rahmatulloh Vozeh 1817-1895 yillarda Buxoroda yashagan. U yaxshi ta'lim olgan. U arab, fors, sharq va g'arbiy turk tillarini yaxshi bilgan, tibbiyot, psixologiya, tarix, matematika, astronomiya, mantiq, diniy ilmlar va tasviriy san'at bo'yicha o'z mahoratini oshirgan. U Qur'oni Karim va uch mingdan ortiq hadisni to'liq yod olgan. U uzoq yillar Buxoro xonligi saroyida saroy a'zosi bo'lib ishlaganidan so'ng turli sabablarga ko'ra saroyni tark etadi va umrining qolgan qismini madrasalarda mudarrislik bilan o'tkazdi.

Qori Rahmatulloh Vozehning "Tohfe-tul ahhob fi tazkira-tul as'hab" nomli kitobi o'sha davrdagi eng nufuzli asar bo'lgan biografik asar bo'lib, XIX asr O'rta Osiyo adabiy, madaniy, ijtimoiy va siyosiy hayotini yoritib beradi. Qori Rahmatulloh Vozeh XIX asrda Buxoroda yashagan shoir, tabib, olim, davlat arbobi. U yaxshi ma'lumotga ega bo'lgan, arab, fors va turk tillarini yaxshi bilganligi uchun har uch tilda she'rlar yozgan. U o'n uchta kitob yozgan va eng muhim asari "Tohfe-tul ahhob fi tazkira-tul as'hab" edi.

XIX asr o'rtalaridan XX asr boshlarigacha bo'lgan davrda "Tohfe-tul ahhob fi tazkira-tul as'hab" Buxoro xonligida yozilgan yetti she'riy antologiyalar ichida eng muhim asarlardan biri bo'lgan. Biografik shaklda yozilgan asar keyingi barcha antologik asarlar va undan keyin yozilgan adabiyot tarixi kitoblari uchun muhim manba bo'lib kelgan.

Natijalar va muhokama

Qori Rahmatulloh Vozeh "Tohfe-tul ahhob fi tazkira-tul as'hab" she'riy antologiyasining muallifi bo'lib, 1817 (hijriy 1233) yilda o'sha paytdagi Buxoro amirligining poytaxti Buxoro shahrida tug'ilgan. Otasining ismi Muhammad Ashur bo'lgan. Vozehning bolalik va yoshlik yillari shu shaharda o'tgan. Boshlang'ich ta'limni dastlab otasi Muhammad Ashur qo'l ostida, qarindoshlari va do'stlari bilan birga tamomlagan. So'ngra madrasaga o'qishga kiradi va

madrasa ta'limini 1844 (hijriy 1261) yilda 26 yoshida uni tamomlaydi. U tarix, tibbiyot, matematika, astronomiya, mantiq, diniy ilmlar va tasviriy san'at bo'yicha yaxshi ma'lumotga ega edi.

Arab, fors va turk tillari va adabiyotini a'lo darajada o'rgangan, ta'limni tugatgandan so'ng har uchala tilda ham she'rlar yozib, shuhrat qozongan. Bundan tashqari usmonli turk tilini va chig'atoy turkchasini ham o'rgangan. U yoshligida Qur'onni yod olgan va shu bois Qori laqabi bilan ko'pchilikka mashhur bo'lgan. Shunday qilib, u ko'p manbalarda odatda Qori Rahmatulloh VozeH yoki Qori Rahmatulloh Buxoriy nomlari bilan tilga olinadi. 1854-yilda u Buxoro xonligi saroyiga kirib, turli rasmiy lavozimlarda ishlagan. Ammo Buxoro xoni atrofidagi odamlarning unga nisbatan hasadlari tufayli u saroyini tark etib, umrining qolgan qismini madrasalarda dars berishga bag'ishlaydi.

Qori Rahmatulloh VozeH 1895 (hijriy 1311) yili 78 yoshida Buxoroda vafot etadi. Turli ma'lumotlarga ko'ra, Qori Rahmatulloh VozeH uch mingdan ortiq hadisni yod olgan. Umrining so'nggi yillarida ziyorat uchun Hijozga (hozirgi Saudiya Arabistoni) borib, 1887-yilda (1305-yilda) Buxoroga qaytib keladi. Bu safardan qaytgach, u o'z faoliyatini davom ettiradi. Adabiy faoliyat bilan shug'ullangan va ziyorat safari haqida "Savoneh-ul-mesolik va Feraseh-ul memalik (sayohatlar)" nomli asar yozadi. Qori Rahmatulloh VozeH 1895 (hijriy 1311) yili Buxoroda 78 yoshida vafot etdi.

Xulosa

Har bir xalq o'z o'tmishini qandaydir tarzda yozib olishni xohlardi. Holbuki, arablar bu borada bir qadam oldinga o'tib, islom kelishidan oldin ham bu borada ko'plab asarlar yozganlar. Turli lekin o'ziga xos mavzularga bo'lingan bu asarlarni arablar "tabaqat", eronliklar va turklar esa "tazkira" deb atashgan. Avvalo, Qori Rahmatulloh VozeH ikki tilda, hatto uch tilda ham so'zlashuvchi ijodkor, olim, davlat arbobi edi. U har uch tilda, ya'ni arab, fors va turk tillarida she'rlar yozgan va asarlar yaratgan.

References:

1. Qori Rahmatulloh VozeH. "Tuhfatul ahbob fi tazkiratil as'hob" // Qo'lyozma, O'zR FA SHI fondi. Inv. № 2336/1. – 145 v. Yana qarang: Xadi-Zade R. Istochniki k izucheniyu tadjikskoy literatury vtoroy poloviny XIX veka. – Stalinabad, 1956
2. Абдуллаева С. Н. ШЕЙХ НАДЖМИДДИН КУБРО–ГЕРОЙ НАЦИИ //ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ. – 2022. – Т. 5. – №. 2.
3. Latofat Xolnazarova, O'rta Osiyo xonliklarida tazkiranavis ijodkorlar. 2022
4. Akyuz Murat, Qarirahmatullah VozeH and His Antology Namedtohf-e-Tul Ahbab Fi Tadhkira-Tul As'hab, 2015
5. O'zR FA Abu Rayhon Beruniy nomidagi sharqshunoslik qo'lyozmalar instituti. Inv. №1304.
6. Абдуллаева С. Н. CHINGIZGA BO'YIN EGMAGAN AHMAD IBN UMAR IBN MUHAMMAD XIVAQIY AL-XORAZMIY: Abdullayeva Saodat Nurilloevna Buxoro davlat tibbiyot Instituti Ijtimoiy fanlar kafedrasida o'qituvchisi, Buxoro, O'zbekiston //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 6. – С. 20-26.
7. https://www.researchgate.net/publication/348336772_TA_29_Qari_Rahmatullah_Vazeh_and_his_book